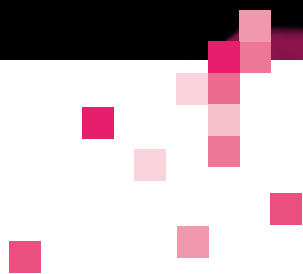

Sårbar og søgende

Viden og værktøjer til at skabe
dialog med udsatte unge om grænser
og seksualitet på nettet

Red Barnet
Save the Children Denmark

Forord	3
Introduktion til materialet	4
Nettet er en ressource	5
Spejling og identitet på nettet	7
Krop og porno	8
Søgende unge er udsatte på nettet	10
Når unge sender frække billeder	12
Netrelaterede overgreb - hvad er det?	14
Om grooming	16
Salg af seksuelleydelser på nettet	18
Risikotrappen	20
Hvad er strafbart?	21
Hvad kommer først, beskyttelse eller privatliv?	22
Tal med teenagere om grænser og seksualitet	24
Dialogøvelser	28
Hjælp hvis du har en mistanke	38
Hele vejen rundt om børn og unges sociale liv på nettet	39
Læs mere. Bøger og net	40
Om Red Barnet og parnerorganisationer	42

Sårbar og søgende.

Viden og værktøjer til at skabe dialog med udsatte unge om grænser og seksualitet på nettet

© Red Barnet, 2014

Tekst: Peter Bejder, Kuno Sørensen og Marianne Pihl i samarbejde med Gitte Spanier og Geert Jørgensen.

Grafisk design: Marianne Eriksen/Red Barnet

Foto: Mette Frandsen

1. udgave, 1. oplag

ISBN: 978-87-91682-57-5

Red Barnet • Rosenørns Allé 12 • 1634 København V • Tlf.: 35 36 55 55

redbarnet@redbarnet.dk • www.redbarnet.dk

FORORD

Puberteten er en periode med store omvæltninger, og i overgangen fra barn til voksen er de unge både søgende og sårbare. Sociale medier giver de unge ekstra muligheder for og udfordringer med at udvikle deres sociale liv, herunder nysgerrighed over for deres egen seksualitet. For børn og unge, der har mange ting at slås med, kan nettet være lige præcis det sted, hvor de kan spejle sig, udtrykke sig og finde forståelse – med alt, hvad deraf følger af sjov, eksponering og risiko.

Voksne omkring udsatte børn og unge skal kunne støtte og guide, også når det handler om det digitale liv. Nogle gange er det en udfordring at få lov, fordi de unge betragter det digitale liv som deres private sfære – eller fordi man som voksen ikke selv bruger nettet så intensivt. Ikke desto mindre er det vigtigt, at voksne kan guide de unge, der i forvejen er ekstra sårbare, i deres søgen efter identitet og venskaber. Det skal de voksne gøre for at beskytte dem mod de risici, som digitale medier også åbner op for, herunder risikoen for seksuelle overgreb.

Vi ved, at børn og unge, der vokser op uden for hjemmet, ofte er særlig udsatte på nettet. Derfor er dette materiale til fagpersoner, der arbejder med anbragte børn og unge. Red Barnet har inviteret LOS – De private sociale tilbud og Plejefamiliernes Landsforening til et samarbejde om hæftet. Vi tror, at en vedholdende og ikke fordømmende dialog med unge om seksualitet og grænser kræver viden og værktøjer. Sammen håber vi at nå ud til både medarbejdere på opholdssteder og plejefamilier i hele Danmark.

Venlig hilsen

Plejefamiliernes Landsforening og LOS – De private sociale tilbud og Red Barnet

De private sociale tilbud

– Jeg har brug for værktøjer, så jeg kan finde ud af, hvornår der er tale om risikofyldt adfærd. Det handler om bevidsthed. De unge hænger jo ikke ud på gaderne, så de er lidt usynlige og bliver ikke set af voksne.

Ansæt på institution

INTRODUKTION TIL MATERIALET

Her i hæftet kan du få viden og inspiration til at skabe dialog med unge om seksualitet og grænser på nettet. Første del af hæftet giver dig viden om unges sociale liv på nettet og fakta om seksuelle overgreb online. Anden del af hæftet indeholder en række værktøjer og cases, som kan bruges forebyggende. Og sidst i hæftet er der gode råd, hvis du har mistanke om, at en ung oplever grænseoverskridende ting på nettet.

'Sårbar og søgende' er udarbejdet med inspiration fra et lignende materiale fra det norske Red Barnet. Det har udgangspunkt i Red Barnets børnesyn, som fokuserer på børns rettigheder og ser udsatte børn som centrale aktører i deres eget liv. Red Barnet arbejder ud fra en resiliensstilgang, hvor voksne giver børn og unge redskaber og hjælp til at tro på sig selv og til selv at kunne søge løsninger. Fremme af børn og unges resiliens opnås især gennem respektfuld dialog med børnene og de unge og ved at møde dem, hvor de er, men det sker også, ved at der er åbenhed og dialog i de institutioner, der har ansvar for børn og unge.

FAKTA

- 75 % af de danske børn og unge mellem 9 og 16 år går på nettet, uden at der er en voksen i nærheden.
- Hvert ottende danske barn eller ung (9-16 år) har mødt med en person, de har lært at kende på internettet.
- 2,8 % af en 9.-klassesårgang (ca. 2.000) har følt sig overtalt, presset eller tvunget til at have sex med en person, de havde lært at kende på nettet.

Kilde: EU Kids Online⁽¹⁾ og Unges Trivsel.⁽²⁾

NETTET ER EN RESSOURCE

Internettet og de sociale medier fylder meget i de fleste teenagers liv. Unge er på Facebook, tweeter og snapchat. De tager fotos, spiller, laver film, SMS'er og ringer til hinanden – uden de begrænsninger, som ældre generationer slås med. De unge mediebrugere er ofte på døgnet rundt, og det meste er tilladt. De ser det som naturligt at være en del af den digitale medieverden, og de tænker positivt om denne verden og uden det store filter. I forhold til den ældre generation kan de have andre opfattelser af, hvad der hører til i det offentlige rum og i privatlivet.

De fleste har positive oplevelser med nettet, og de sociale medier er først og fremmest en ressource for mange udsatte børn og unge. Sociale medier fordrer, at man udtrykker sig, og det kan være en stor støtte for unge at sætte ord på oplevelser og dele bekymringer med ligesindede. Fraværet af fysisk nærvær kan være en styrke for nogle børn og unge, som ofte kommer ud for misforståelser og måske har oplevet at blive valgt fra i skolegården eller på jobmarkedet. I netfællesskaber er der plads til alle – lige gyldigt om man interesserer sig for fodbold eller piercing.

Hvis vi vil støtte børn og unge, handler det altså ikke om at minimere internettets rolle eller nedgøre relationer, der opstår online. Det udgør nemlig en vigtig del af deres sociale liv, og det er med til at udvikle den personlighed og identitet, de har og er på vej til at få. Modsat vil mange børn og unge tage imod en ærlig interesse og lytte, hvis den voksne kan inspirere til nye måder at bruge mediet på. De vil også være åbne for dialoger, hvis den voksne har et åbent sind og respekterer de værdier, som de unge oplever på nettet.

¹EU Kids Online, 2011, afsluttende rapport, www.lse.ac.uk/EUKidsOnlineFinalReport.

²Unges Digitale Trivsel, 2008, rapport, se HYPERLINK "<http://www.redbarnet.dk>" www.redbarnet.dk.

SPEJLING OG IDENTITET PÅ NETTET

Styrken ved nettet er mulighederne for at skabe kontakt til andre, der har samme interesse, identitet eller udfordring, som man selv har. Det kan især være positivt, når det handler om personlige problemer, som man er for genert til at snakke ansigt til ansigt med andre om. BørneTelefonen, Cyberhus, GirlTalk, sexlinien.dk, tabu.dk og tuba.dk har stor og positiv betydning for mange børn og unge, som ikke kan få en dialog i gang med en voksen. Og det betyder meget for mange børn og unge, at de her kan være anonyme.

Unge søger også efter et socialt tilhørsforhold. Ungdomsårene er netop karakteriseret ved, at de søger efter svar på "Hvem er jeg?", "Hvem ligner jeg?" og "Hvilken gruppe hører jeg til?". En væsentlig del af identitetsdannelsen er at tage afstand fra dele af 'voksensamfundet'. I stedet spejler de sig i forskellige grupperinger af unge. De vælger, hvor de hører til, og de klæder sig efter gruppens normer og tillægger sig de samme attituder og sprog som dem, de føler sig som en del af. Og her er nettet en fantastisk mulighed for at finde ligesindede, som kan hjælpe med en identitet. Drivkræfterne og motivationen i identitetsdannelsen og grupperingen af de unge kan være meget forskellige. Der kan være en politisk holdning bag, fx Konservativ Ungdom eller autonome, eller fællesskabet kan bygges op om musik: punk, hiphop eller heavy metal. Andre finder identitet og fællesskab i rockermiljøer eller indvandrergrupper.

Endelig er der også grupper, som finder sammen, fordi de oplever, at de tilhører et mindretal med personlige udfordringer, som andre har svært ved at forstå eller acceptere – hvis man fx:

- er usikker på, om man er lesbisk eller bøsse
- kæmper med en spiseforstyrrelse – bulimi eller anoreksi
- er cutter eller selvdestruktiv på andre måder.

Her kan internettet spille en vigtig rolle, både på den positive og den negative måde. På den positive måde, ved at den unge oplever, at andre slås med samme problem. Der kan være gode råd og oplysninger, som afdramatiserer de udfordringer, den unge troede, at han eller hun stod helt alene med. På den negative måde, ved at den unge bliver støttet i og hjulpet til at vedligeholde sin anoreksi i internetfællesskaber med andre anorektiske unge, som giver råd om, hvordan man kan nøjes med et glas vand og to salatblade om dagen.

Unge har brug for at blive udfordret af engagerede voksne, som tør udfordre dem åbensindet og fordomsfrit om den viden og indsigt, som internettet kan levere. En kritisk holdning til og kildekritik af internettets mangfoldighed af informationer og misinformationer er en vigtig kompetence hos de unge, som er født med et internet, der altid har været der, og som kan give svar på alting.

KROP OG PORNO

Porno er i dag kun få klik væk og tilgængelig på et hav af digitale platforme, og frekvensen af folks forbrug af porno lader til at stige, også blandt unge. Drengene begynder typisk at bruge porno som 13-årige – tre år før den gennemsnitlige seksuelle debutalder. Pigerne beretter om et langt mindre og senere pornoforbrug. Forskningsundersøgelser peger på, at søgning efter pornografi og interesse for sex i ungdomsårene blot er almindelig nysgerrighed og en del af unge menneskers udvikling.

Undersøgelser viser, at de fleste unge er gode til at skelne pornoens fiktion fra virkelighedens sex. De ved godt, at pornostjerne er skuespillere, der har fået opereret kønsdele og bryster, at der benyttes special effects, og at mænd og kvinder vises meget stereotyp. Men pornoens ikoner og idealer sniger sig også ind i underholdningsindustrien, hvor serier som 'Paradise Hotel' udfordrer traditionelle forestillinger om parforhold, kærlighed og sex. Også musikindustriens videoer bruger seksuelle bevægelser og attituder. Desuden sniger seksuelle og pornografiske udtryk sig ind i sproget og bliver en del af hverdagsbegreberne. Eftersom unge også kender og bruger disse attituder og udtryk, kan man få det indtryk, at de unge har meget større viden og erfaring på det seksuelle område end tidligere. Men en

PORNO OG GLATBARBERING⁽³⁾

1.105 gymnasieelever i alderen 16-20 år besvarede i 2011 et spørgeskema om porno og deres forhold til deres egen krop:

- 96 % af drengene svarede ja til spørgsmålet "Ser du porno?" – for pigernes vedkommende var der tale om 30 %.
- 66 % af både drengene og pigerne mente, at piger bør være helt uden kønsbehåring.
- 33 % mente, at drenge bør være hårløse ved deres køn.
- 14 % af både drengene og pigerne var utilfredse med deres krop.

– Især unge, som i forvejen har svært ved følelser og tætte relationer, kan overtage de stereotype udgaver af sex i porno – fx underkastelse, tvang og dominans. Unge mænd, som blev dømt for voldtægt af en jævnaldrende kvinde, forsvarede deres handlinger med, at kvinden 'opførte sig pornoagtigt'. De havde en opfattelse af, at hendes modstand var en almindelig del af det seksuelle spil. Kuno Sørensen, psykolog i Red Barnet

dialog med de unge vil som regel afsløre, at der bag attituder og facader stadig gemmer sig sårbare og søgende unge, som har brug for råd og vejledning.

Pornokiggeriet kan være med til at skabe skæve forventninger til krop og sex. Hver syvende gymnasiedreng mener, at hans kønsorganer er unormale i størrelse eller udseende. Desuden synes mange, at deres penis er for lille, ligesom mange mener, at de ikke kan holde udløsningen tilbage længe nok. Mange piger synes, at de har for små bryster. Samtidig får de pornoforbrugende unge bestemte forventninger til, hvad mænd og kvinder tænder på, og hvor fantastiske orgasmer akten bør udløse. Dermed kan pornofilm gøre det spirende kærligheds- og sexliv anstrengt for de unge.

Der kan også opstå afhængighed af porno. Flere og flere danskere søger professionel hjælp til at komme af med afhængigheden af porno på internettet. For nogle er det nærmest en tvangspræget adfærd, og de oplever, at det forstyrrer deres hverdag. Pornografi på nettet giver et frikvarter i form af seksuel chat eller webcamsex. Det kan give en følelse af at være noget værd for andre mennesker eller med andre ord et midlertidigt øget selvværd, indtil seancen er ovre. Derefter står de fleste tilbage med skyld, skam og håbløshed.

Det er derfor vigtigt, at unge taler med hinanden og med voksne om, hvordan man på forskellig måde kan blive påvirket af forventningerne til sex gennem pornografi.

³Undersøgelse fra marts 2011 med 1.015 gymnasieelever; <http://pol.dk/1227413>

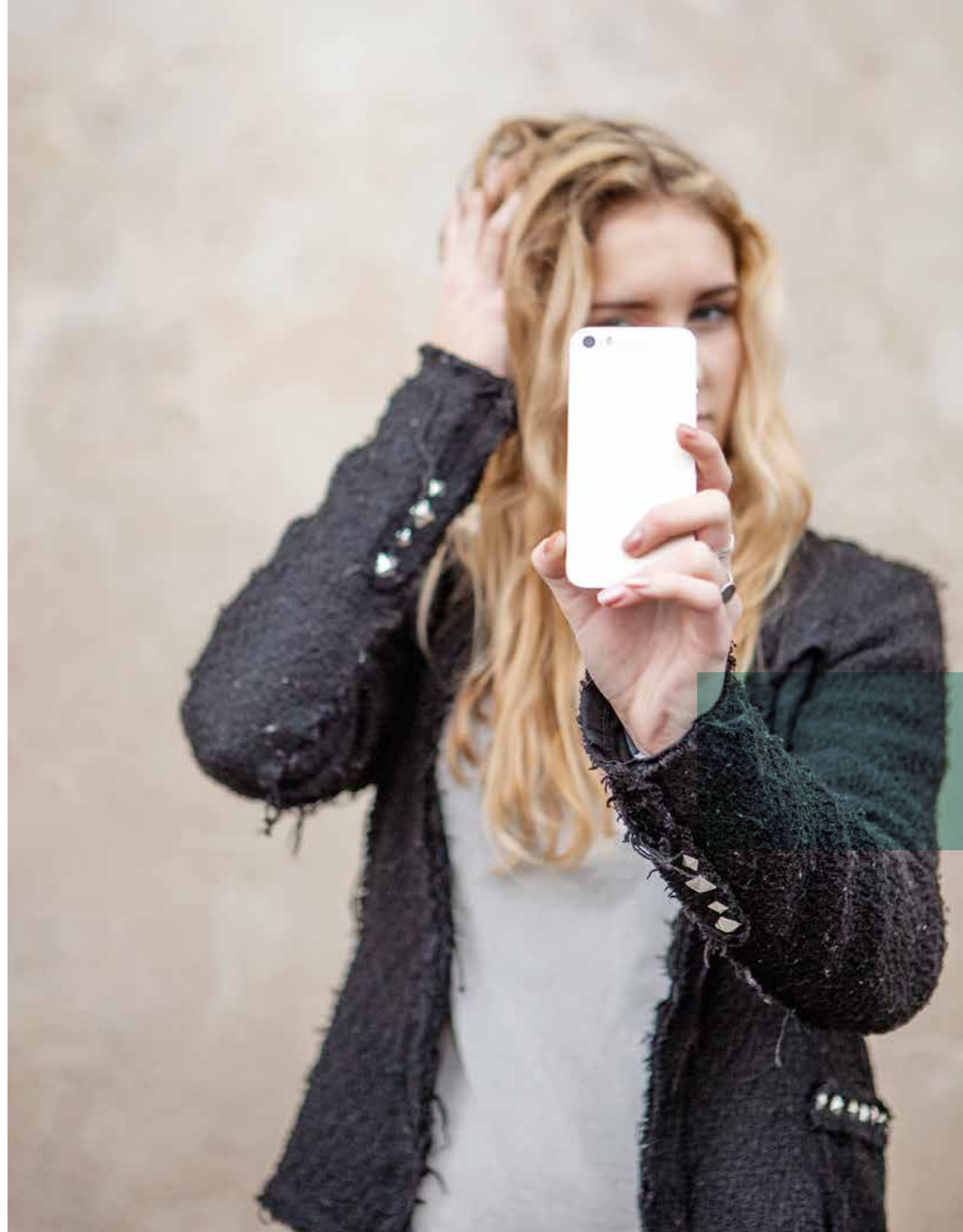
SØGENDE UNGE ER UDSATTE PÅ NETTET

Nettet er først og fremmest en ressource. Men nogle gange oplever børn og unge, at deres grænser overskrides online. En række internationale undersøgelser har vist, at omsorgssvigtede børn har højere risiko for at blive krænket på nettet end andre børn og unge. Det gælder mobning, chikane og seksuelle overgreb. Unge, som tidligere har været udsat for seksuelle og fysiske overgreb, er langt mere udsatte og modtagelige for seksuelle tilbud på nettet, og fx viser Red Barnets rapport fra 2011 ('Unge

digitale trivsel'), at unge, der har oplevet vold, oftere end andre unge lægger frække billeder af sig selv på nettet.

Det er tydeligt, at mange af de børn og unge, der krænkes seksuelt online, er mere målrettet søgende, dvs. at de leder efter personer, som får dem til at føle sig værdifulde og vigtige. Bevidst eller ubevidst. Og nogle drømmer om at blive modeller eller har et behov for at opleve spænding – eller måske endda at tjene penge. Derfor søger de virtuelle miljøer, hvor de kan kontaktes af personer, de ikke kender i virkeligheden – herunder voksne med (skjulte) seksuelle hensigter. De søgende børn og unge vil ofte være mere tilbøjelige til at have åbne profiler og til at opsøge eller respondere på kontakt. De vil også være mere sårbare over for den smiger og bekræftelse, som seksuelle krænkere bruger til at forføre børn med.

Det skal pointeres, at alle børn og unge er i risiko for at blive udsat for seksuelle overgreb fra personer, som de ikke kender fra internettet. Den voksne krænker er oftest ikke åben om sine seksuelle hensigter, og mange gange opfylder den voksne i de indledende faser de unges behov for opmærksomhed og omsorg. Processen kaldes *grooming* og beskrives mere udførligt længere fremme i hæftet.

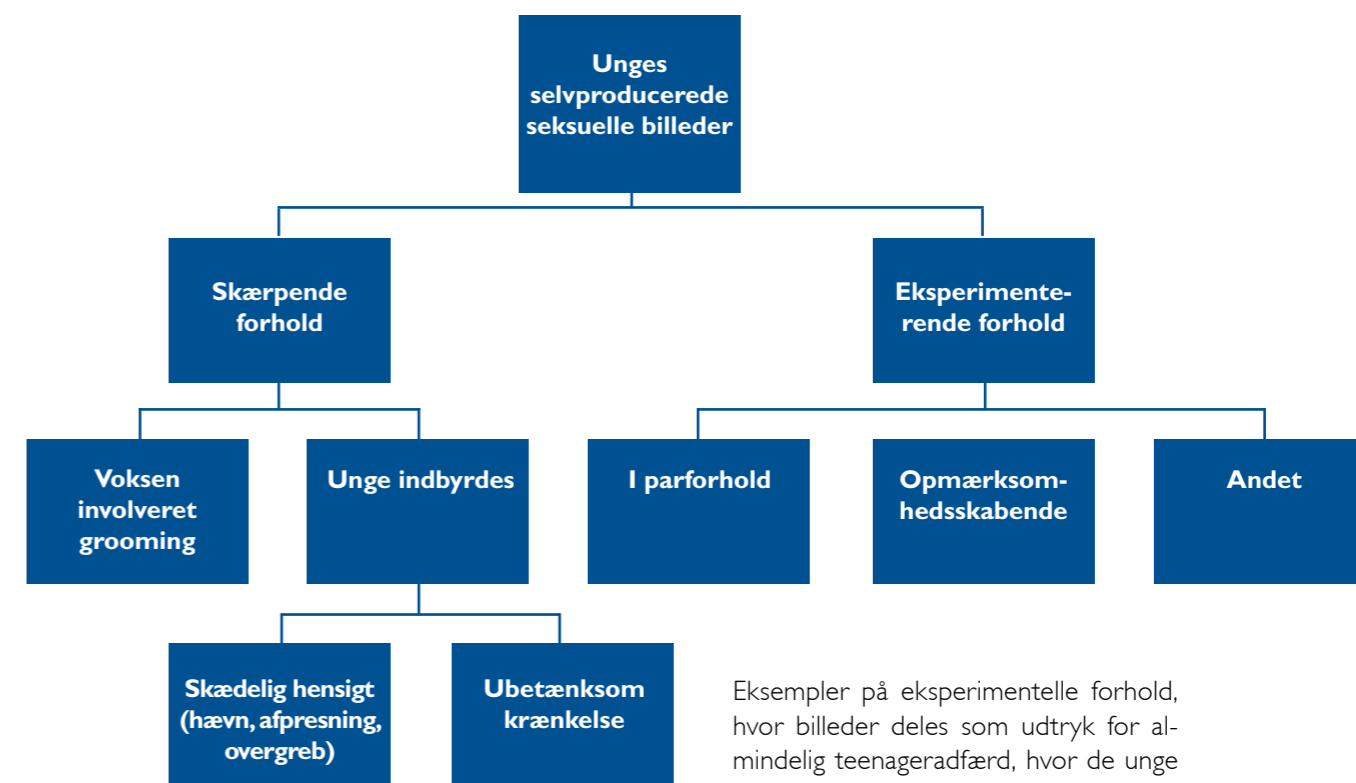
NÅR UNGE SENDER FRÆKKE BILLEDER

Undersøgelser⁽⁴⁾ har vist, at 4 % af de 12-17-årige har sendt seksuelt antydende billeder af sig selv, hvor de var "nøgne eller næsten nøgne". Nogle gange bliver fotos delt online som del af chikane eller overgreb. Andre gange er de et ønske om opmærksomhed eller en hilsen til kæresten. Ofte har det store konsekvenser, hvis billeder deles online. Hvis man kender de mulige sammenhænge, er det lettere at vide, hvordan man bedst kan hjælpe de unge, når billeder er blevet delt online.

Oversigten på side 13 viser, hvordan et seksuelt billede kan optræde i forskellige kontekster. En given situation skal altså tackles forskelligt af fagpersonerne omkring de unge. Situationer med fotos, der deles under 'skærpende forhold', er oftest ulovlige. De kan være traumatiske for den involverede og kræve involvering af myndigheder. I situationer, hvor billeder deles i 'eksperimenterende sammenhæng', kan en samtale med nære voksne måske være tilstrækkelig til at hjælpe de involverede unge⁽⁵⁾.

UNGES SELVPRODUCEREDE SEKSUELLE BILLEDER

Omhandler billeder og film af tydelig seksuel karakter, som de unge har taget af sig selv eller andre og har udvekslet med andre

Eksempler på eksperimentelle forhold, hvor billeder deles som udtryk for almindelig teenageradfærd, hvor de unge søger opmærksomhed, flirter eller eksperimenterer med deres seksualitet:

Eksempler på skærpende forhold, hvor der ud over deling af billeder er tale om overgreb eller kriminelle handlinger:

Voksen involveret

En pige på 13 år indrømmer, at hun har sendt fotos af sine kønsorganer til en 37-årig fyr, som hun skriver med på nettet, og som hun er forelsket i.

Ung til ung – skædelig hensigt

En pige på 13 år sendte et nøgenfoto til sin 14-årige kæreste. Da hun slog op med ham, delte han billedet på mobiltelefonen, og 200 teenagere modtog i løbet af de næste dage billedet.

Ung til unge – ubetænksomhed

Til en fest med alkohol viste to drenge deres erigerede penisser. En pige filmede situationen og delte filmen på nettet.

I parforhold

En 14-årig dreng og en 12-årig pige, som var kærester i nogle uger, sendte billeder til hinanden. Fotos viste, hvordan de onanerede. Pigen fandt billederne og ønskede at politianmelde drengen, men ingen andre så billederne.

Opmærksomhedsskabende

En dreng sendte et billede af sin penis til en pige, som han var forelsket i. Pigen far opdagede det og tog fat i skolen. Pigen var ikke særlig påvirket af billedet. Drengen sagde, at han gjorde det for sjov.

Andet

En 11-årig pige tog fotos af sine bryster med sin mobil. Hendes bedsteforældre opdagede billederne og ringede til politiet uden at forstå, at billederne var pigens egne, og at hun ikke havde til hensigt at dele dem.

⁴Unge Digitale Trivsel, 2008, rapport, se www.redbarnet.dk.

⁵Sexting: a typology, Janis Wolak & David Finkelhor, 2011, University of New Hampshire.

NETRELATEREDE OVERGREB – HVAD ER DET?

FAKTA OM SEKSULLE OVERGREB

Seksuelle overgreb på børn og unge er handlinger, som krænker barnets integritet. Der er tale om krænkerens behov, og der er ofte elementer af forførelse, manipulation, trusler og mere eller mindre skjult tvang. De fleste seksuelle overgreb begås af personer, som barnet har tillid eller positive forventninger til. Både piger og drenge udsættes for overgreb.

DET ER EN RETTIGHED

Børn har ret til beskyttelse mod seksuelle overgreb. Det står i artikel 34 i Børnekonventionen, der er for alle verdens børn og unge under 18 år.

Seksuelle overgreb mod børn er et vidt begreb. Ofte er der tale om decideret fysiske, seksuelle overgreb. Men det er ikke altid sådan. Netrelaterede overgreb omfatter også krænkelser og handlinger, som ikke nødvendigvis er resultatet af et fysisk møde mellem offer og krænker, men alligevel belaster eller traumatiserer barnet:

- Børn kan modtage seksuelt krænkende tilbud og henvendelser på internettet. Det kan være opfordringer om at sende sexede fotos, eller børnene kan få tilbud om sex. Børn kan også blive krænket af seksuelt sprog.
- Børn og unge kan komme i kontakt med personer, som sender pornografiske fotos og/eller blottes sig foran webkamera.
- Børn og unge kan selv dele fotos og film med seksuelt indhold. Det kan være på eget initiativ eller efter pres eller manipulation. Af og til kan de blive snydt af personer, som tilbyder modelopgaver. Andre gange laver unge selv sådanne film, fordi de har tillid til en person, som de betragter som en kæreste eller en god ven.
- Der er hjemmesider, hvor unge helt frivilligt kan udveksle pornografisk materiale, hvor de selv er aktører. Sådanne billeder og film kan nemt videresendes og mangfoldiggøres, og de kan havne på ulovlige internetsites. Det er meget belastende for børn og unge at vide, at fotos og film ligger på nettet, hvad enten de selv har lagt materialet op og har fortrudt, eller det er lagt op af andre.
- Der forekommer bytte og salg af seksuelle handlinger via internettet. Børn og unge kan fx bytte nøgenfotos og film mod at få penge, hash, varer, opmærksomhed og bekræftelse. Andre gange er der tale om bytte og salg af seksuelle handlinger, mod at man mødes ansigt til ansigt. Her er der ofte tale om en gråzone af forelskelse, afprøvning og udnyttelse af unge.

Risikofaktorer

Undersøgelser viser, at visse grupper af unge er særlig udsatte for seksuelle krænkelser, når det drejer sig om adfærd og risici på nettet.

RISIKOFAKTORER

Tidligere udsat for overgreb

Svage relationer i form af konfliktfyldt forhold til forældre og omsorgspersoner

Pjækkeri (skole)

Fagligt svag i skolen

Få venner, lille netværk

Alkohol- og/eller stofmisbrug i familien

Familien er dårligt stillet økonomisk

Homo- eller biseksuel orientering

Plejeforældre, personale på opholdssteder og venskabsfamilier kan bruge skemaet til at få et overblik over unge. Lærere, pædagoger, socialrådgivere og forældre kan evt. supplere med informationer. På den måde kan man få et helhedsbillede af den unges situation.

GROOMING

Begrebet grooming bruges om den proces, hvor en seksuel krænker forfører, bearbejder og manipulerer et barn eller en ung til at medvirke i seksuelle aktiviteter. Forberedelsesfasen – eller groomingen – kan foregå over kort eller lang tid. Det kan være to timer, eller det kan strække sig over måneder. Når det sker online, følger processen ofte et genkendeligt forløb:

1. Udvalgelse af offeret

Før den egentlige groomingproces udvælger krænkeren det pågældende barn eller børnene ud fra, hvad krænkeren vil opnå. Valget kan falde på at finde børn, der er usikre og naive, fordi det gør det lettere for krænkeren at opretholde autoritet. Det kan også falde på børn, der ikke er så bevidste om deres egne grænser og dermed vil være nemmere at overtale til seksuelle aktiviteter.

2. Opbygning af relationer og venskaber

Efter at barnet eller den unge teenager er blevet udvalgt, begynder den kontaktskabende fase. Her begynder krænkeren at engagere sig i barnet ved at vise omsorg og interesse og spørge til de ting, der berører og interesserer barnet i dets daglige liv. Ofte begynder barnet eller den unge at skabe en illusion om, at den voksne er dets bedste ven. Venskabet kan underbygges, ved at krænkeren giver barnet gaver.

3. Risikovurdering

Sideløbende med den kontaktskabende fase forsøger krænkeren at få svar på faktuelle forhold for at kunne vurdere risikoen for at blive opdaget. Krænkeren kan fx spørge, hvornår barnet er alene hjemme, om barnet har sin egen computer, og om barnets relation til andre voksne.

4. Den eneste ene-fasen

Her intensiveres kontakten, og krænkeren benytter sig af vendinger som "Du kan tale med mig om alt!". Barnet eller den unge udvikler en større og større følelse af taknemmelighed og føler samhørighed og gensidighed med krænkeren. Hvis den voksne spørger, hvor meget barnet stoler på ham/hende, reagerer barnet ofte ved at sige, at han/hun stoler ubetinget på personen. For børn, som i hverdagen føler sig tilsidesat, overset eller måske endda mobbet, vil det nye venskab være særlig kostbart.

DEFINITION OG GRÅZONER

Fagfolk diskuterer ofte definitionen af seksuelle overgreb. Der er mange gråzoner. Der er således forskellige opfattelser af, hvordan man skal forstå graden af frivillighed, udnyttelse og skadevirkninger. Det er vigtigt at skelne mellem sex mellem ligeværdige unge og seksuelle handlinger, hvor en voksen krænker barnet eller den unge. Uanset hvad der er tale om, skal barnet eller den unge, der føler sig krænket, hjælpes og støttes. Men i en del situationer har den unge også brug for den voksnes støtte til at fastholde, at den seksuelle oplevelse faktisk var et overgreb, som ikke skal bagatelliseres.

5. Den seksuelle fase

Når den gensidige relation er etableret, og barnet giver udtryk for at stole på den voksne, fortsætter kontakten til den seksuelle fase, hvor krænkeren introducerer emner af mere intim og seksuel karakter. I denne fase vil krænkeren begynde at kræve ydelser fra barnet. Fx vil krænkeren stille direkte spørgsmål om seksuelle erfaringer. Der kan også blive produceret intime poseringsbilleder. Selvom det formentlig er nyt og ukendt område, vil barnet ofte overbevise sig selv om, at det er ufarligt, fordi barnet har positive erfaringer med personen.

Ud over at tale om sex og erotik vil krænkeren bearbejde barnet til at deltage i de seksuelle aktiviteter, der er målet. Det kan være webcamsex eller fysiske møder, hvor barnet skal opfylde krænkerens seksuelle ønsker som en slags modydelse for den omsorg og opmærksomhed, krænkeren har givet barnet.

6. Fastholdelse af det hemmelige

En groomingrelation kan stoppe efter det allerførste overgreb, eller den kan fortsætte i årevis. For krænkeren er det vigtigt med kontrol, så barnet eller den unge ikke afslører overgrebene. Det betyder, at krænkeren på den ene eller anden måde holder barnet eller den unge fast på hemmeligheden. Det kan ske ved trusler om ydmygelse og vold, eller ved at krænkeren manipulerer barnet til at tro, at det er barnets egen skyld – at der slet ikke var tale om et overgreb: "Du gik jo selv med til det. Du ku' jo bare ha' sagt nej."

Alvorlige følger af grooming

Følgerne af grooming kan være alvorlige. Det kan ødelægge barnets tillid til andre mennesker for altid, hvis det oplever, at en person, der har givet tro og håb for fremtiden, udnytter dets tillid og loyalitet for at få sex. Tillidsbruddet er for de fleste ofre et alvorligt traume. Samtidig skaber groomingprocessen skyld og skam, fordi barnet oplever eller får fortalt, at det selv havde medansvaret for de ydmygende situationer, og det havde blind tillid til den voksne. Tillidsbruddet er det centrale belastende element i overgrebet, og der behøver derfor ikke at have været fysisk seksuel kontakt, før man kan tale om en traumatiserende oplevelse.

KONTAKTET AF UKENDTE
I en undersøgelse blandt elever i 9. klasse i 2008⁽⁶⁾ fortalte de unge, at de inden for det seneste år én eller flere gange var blevet kontaktet af personer på internettet – personer, som de vel at mærke ikke kendte i forvejen.

- 13,3 % havde følt sig krænket af groft seksuelt sprog, når de chattede.
- 29,3 % var blevet bedt om at sende frække billeder/film af sig selv.
- 16,2 % var blevet opfordret til sex.
- 7,8 % var blevet tilbudt gaver eller penge for sex.

⁶www.socialstyrelsen.dk/filer/udgivelser/4483.pdf.

SALG AF SEKSUELLE YDELSER PÅ NETTET

Nordiske undersøgelser peger på, at ca. 1,4 % af alle unge har prøvet at sælge sex⁽⁷⁾. Salg af sex er mest udbredt blandt drenge, som tillige debuterer tidligere end pigerne som sælgere af sex. Og det er oplagt at bruge onlinekontakt og sex-datingsider på nettet som indgang til at sælge sex.

Omsorgssvigtede børn, der har været udsat for vold eller seksuelle overgreb, er særligt i risiko for at misbruge deres seksuelle udstråling i puberteten. De kan falde tilbage til gamle mønstre fra tiden med overgreb, hvor de fx erfarede, at de seksuelle kontakter og overgreb på den ene side var ubehagelige og væmmelige, men på den anden side også gav dem mulighed for social kontakt, ros og anerkendelse. De kan have oplevet, at seksualitet indgik i en byttehandel: "Jeg stiller min krop til rådighed og får til gengæld opmærksomhed, 'venskab' eller gaver."

Der er en række fællestræk ved særlig udsatte unge, når der er tale om prosti-

tutionslignende forhold, hvor seksualitet er en form for byttehandel:

MANGLENDE SELVVÆRD

Der er tale om unge, der er følelsesmæssigt og omsorgsmæssigt forsømt, og som sjældent har oplevet at blive værdsat. De er vant til, at deres grænser ikke respekteres (de har måske oplevet overgreb tidligere), og sætter derfor sjældent grænser for, hvad de vil deltage i – heller ikke seksuelt!

FØLELSERMÆSSIG OG MATERIEL NØD

Det er unge, der higer efter tryghed, kærlighed og accept, men da de ikke er vant til at få det, kan de ikke altid skelne mellem reelle og overfladiske følelser – eller de må nøjes med de overfladiske. Tilsvarende kan der være tale om unge, der ofte mangler basale materielle ting som husly, tøj og penge.

Manglende viden om deres kroppe. Mange af de unge er debuteret seksuelt

SEKSUELLE YDELSER KAN BYTTES TIL⁽⁸⁾:

- penge
- cigaretter, alkohol, stoffer
- anerkendelse, kærlighed
- venskab, social prestige
- transport i bil, et sted at bo/husly
- beskyttelse mod vold, trusler og chikaneri
- samvær med nogen, tryghed
- adgang til hashklubber, festmiljøer, bander.

i en meget tidlig alder, men har meget lidt viden om deres kroppe og seksualitet. Fx ved mange af pigerne ikke elementære ting om menstruation og graviditet, eller at sex også kan være en god oplevelse for piger.

FLYGTIGE SOCIALE KONTAKTER

Mange af de unge er ude af stand til at knytte varige venskaber eller indgå i længerevarende kæresteforhold. Deres evne til at knytte sig følelsesmæssigt til andre mennesker er ikke udviklet på grund af omsorgssvigt og utryghed i opvæksten. De har ofte svært ved at omgås andre socialt.

PROBLEMKOMPLEKSER

Mange af de unge tiltrækkes af og færdes i miljøer, der er karakteriseret af fx stof- og alkoholmisbrug, vold, opløste familier, kriminalitet og adfærdsforstyrrelser.

NETTET SOM KONTAKTSTED

Der er en række danske sexchats og sexdatingsites på nettet, som unge bruger, når de selv opsøger salg af seksuelle ydelser. I de unges brug af de sociale medier vil en del desuden opleve henvendelser og forespørgsler med seksuelt indhold. Den måde, de unge præsenterer sig selv på i deres profiler og kommentarer, vil også i højere eller mindre grad signalere til og tiltrække jævnaldrende eller voksne, der er ude efter seksuelle kontakter. Brugen af meget seksuelt ladede billeder vil fx kunne opfattes som åbenhed over for seksuel kontakt.

Der er grund til bekymring og handling, når en ung anvender sin seksualitet som middel til at opnå noget, som ikke udspringer af den unges egne seksuelle behov, eksempelvis i form af kontant betaling, ikke-seksuelle modydelser, gaver eller adgang til sociale fællesskaber." Kuno Sørensen, psykolog i Red Barnet

⁷Gråzoneprostitution: Fakta om unge og prostitution.

⁸Pia Nystrøm, Socialstyrelsen, www.pigegruppen.dk/materiale.aspx.

RISIKOTRAPPEN

Psykologen Anders Nyman har udarbejdet den såkaldte risikotrappe, som kan bruges til at få overblik over, hvorvidt en ung har været udsat for seksuelle overgreb⁹⁾. Anders Nyman har i årevis arbejdet med svenske unge udsat for seksuelle overgreb.

1

Deler personlige oplysninger om sig selv, fx navn, password, telefonnummer, adresse, venner og kæreste. Deler betroelser, hemmeligheder m.m.

2

Chatter om sex med personer, som han/hun ikke kender.

3

Lægger sexede fotos af sig selv og venner på nettet. Unge, der gør det, kan desuden opleve at blive socialt udstødt.

4

Deltager i webcamsex med personer, de ikke kender.

5

Mødes alene med folk, man har lært at kende på nettet. Risikoen stiger, hvis man gør det gentagne gange.

6

Møder voksne, som man har lært at kende på nettet. Unge, som har seksuel kontakt med betydelig ældre personer, løber en større risiko.

7

Sender fotos mod betaling.

8

Poserer eller har sex foran webcam – mod betaling.

9

Mødes i det virkelige liv – dvs. væk fra nettet – og har sex mod betaling

10

Tilbyder sex i det virkelige liv – mod betaling.

HVAD ER STRAFBART?

STRAFFELOVEN¹⁰⁾

- Det er strafbart at få personer under 18 år til at optræde i pornografi eller liveshows med seksuelt indhold og medvirke i prostitution eller andre betalte seksuelle ydelser. Det er også strafbart at være tilskuer (live, fotos eller film).
- Det er strafbart groft at udnytte sin alder og erfaring til at forføre en ung på 15, 16 eller 17 år til samleje eller andet seksuelt forhold.
- Det er strafbart at have et seksuelt forhold til en person under 18 år, som man har et pædagogisk ansvar for.
- Det er strafbart at have samleje eller andre seksuelle forhold med børn under 15 år, uanset om den mindreårige giver sit samtykke eller endda tager initiativ til forholdet. Hvis barnet er under 12 år, betragtes det seksuelle overgreb altid som en voldtægt.
- Man kan straffes for blufærdighedskrænkelse, hvis man fx sender uopfordrede pornografiske fotos. Hvis modtageren er under 15 år, fordobles straffen.
- Det er strafbart at sælge pornografiske fotos og genstande samt sexlegetøj til personer under 16 år.
- Et forsøg på at gennemføre et seksuelt overgreb (fx overtale et barn til at mødes et aftalt sted) kan straffes, hvis formålet med mødet kan dokumenteres.
- Det er strafbart, herunder via internettet, at udtale sig på en krænkende eller fornærmende måde eller udsprede ondsindede rygter om en bestemt person.
- Det er strafbart at true andre på en måde, så det fremkalder alvorlig frygt for liv, helbred eller trivsel.

⁹⁾Anders Nyman, Abused Online, 2008

¹⁰⁾Søg på straffeloven: <https://www.retsinformation.dk>.

HVAD KOMMER FØRST: BESKYTTELSE ELLER PRIVATLIV

Børn har ret til at blive beskyttet. Det står i Børnekonventionen, der definerer børn til at være mellem 0 og 18 år. Det er meget klart ifølge Børnekonventionen, at børn og unge (unge forstået som 13-18-årige) skal beskyttes mod fysisk og psykisk vold, seksuel udnyttelse og omsorgssvigt. Det er i første omgang forældrene, der skal beskytte børnene. I anden omgang er det andre voksne – fx lærere, pædagoger, plejefamilier, personale på opholdssteder og venskabsfamilier.

Men børn og unge har samtidig ret til et privatliv ifølge Børnekonventionen. Børn skal beskyttes mod vilkårlig indblanding i privatlivet. Det gælder således også for ansatte på opholdssteder, der har de samme begrænsninger, som forældre har. Det er ikke i orden, at forældre og andre voksne trænger ind i de unges private sfære for at kontrollere – eller blot fordi de er nysgerrige.

Som professionel og ansat til at arbejde med børn og unge har man imidlertid pligt til at handle og underrette, hvis et barn ikke har det godt. Så hvis forældre eller andre omsorgspersoner oplever bekymrende adfærdssændringer hos børn og unge, kan det begrunde, at man krænker privatlivets fred, hvis man ikke gennem en åben dialog kan komme til bunds i, hvori problemerne består. Det gælder naturligvis i særlig grad, hvis der er mistanke om, at en person misbruger

barnets eller den unges tillid og bygger op til at have en form for seksuel kontakt, eller hvis barnet deler seksuelt udfordrende fotos af sig selv på nettet eller får tilsendt den slags fotos eller film.

Hvis unge har været udsat for krænkende adfærd på nettet, vil de oftest tie og bære skyld og skam alene. Desuden oplever børn og unge ikke altid sig selv som ofre, selvom de har været udsat for overgreb på nettet. I de tilfælde kan det være en lang og tidskrævende proces at motivere børnene og de unge til at fortælle om deres oplevelser på nettet. Forpligtelsen til at handle og underrette gælder også, selvom barnet ikke ønsker det. Men der skal vurderes nøje i hvert tilfælde, og alder og modenhed spiller selvfølgelig en afgørende rolle.

RETEN TIL PRIVATLIV

I Børnekonventionen er der en lang række artikler, der beskriver børn og unges (forstået som 0-18-årige) rettigheder.

Barnet har ret til beskyttelse mod vilkårlig eller ulovlig indblanding i sit privat- og familieliv, herunder brevhemmelighed.

Artikel 16 – Beskyttelse af privat- og familieliv.

Børnekonventionen stammer fra 1989 og gælder for alle i verden under 18 år. Danmark ratificerede Børnekonventionen i 1991, og Børnekonventionen har efterfølgende haft en afsmittende virkning på dansk lovgivning

Privat eller offentlig snak?

”Der finder seksuelt grænseoverskridende ting sted på internettet. Ét eksempel: En pige har en profil på Facebook, og hun har nået en alder, hvor hun er meget optaget af sit udseende, så hun lægger et nyt profilfoto op. Det bliver en dreng fascineret af, og han spørger straks, om de ikke skal skrive sammen, hygge sig og have det sjovt. Snakken udvikler sig, og drengen fortæller, at han godt kan lide hendes bryster. Først på det tidspunkt fortryder pigen, at hun har skrevet sammen med ham via sin åbne profil. Pointen er, at Facebook ikke er et privat rum, og inden pigen når at få slettet kommentarerne, har alle venner og veninder læst med.” Kuno Sørensen, psykolog i Red Barnet

TAL MED TEENAGERE OM GRÆNSER OG SEKSUALITET

PUBERTETEN – EN USIKKER TID

Mange unge er ekstra sårbare i teenageårene. Nogle oplever sociale problemer, andre psykiske. Atter andre er blot under ombygning og præget af hormoner. Mange problemer hos unge skyldes nemlig hormonelle ændringer. Ændringerne af kroppen sker langsomt over nogle år, og de sker på forskellige tidspunkter, alt efter hvem man er. For nogle begynder puberteten, når de er ti år, mens det for andre er, når de er 13 år eller ældre. Alle mennesker er forskellige og har en forskellig livshistorie med sig, og derfor er der ikke nogen fast opskrift på puberteten.

For nogle føles puberteten som en usikker tid, og det er typisk for alderen, at man søger identitet hos jævnaldrende. Puberteten er også den periode, hvor den seksuelle lyst og nysgerrighed udvikler sig. Omverdenen bliver oplevet med nye briller på. Den irriterende kvindelige lærer har pludselig fået flotte bryster, som det er svært at få øjnene fra. Træneren i håndbold er bare lige til at blive forelsket i. Og klassekammeraten er pludselig en, man drømmer om at blive kæreste med. Samtidig arbejder den unge med opfattelsen af sin egen krop og sit udseende, og hvilken værdi den unge har i andres øjne: som ven og kæreste eller som en, andre finder tiltrækkende og spændende. Den unges oplevelse af nærhed, krop og grænser ændres og kan give nysgerrighed og usikkerhed, når de skal afprøves. Når man skal prøve noget nyt, kan det ople-

ves som at overskride en grænse. Nogle gange vil de unge måske opdage, at det ikke var rart, så det vil de ikke gøre igen. Andre gange oplever de måske, at det var rart eller spændende at prøve grænser af, fordi de opdager, at de tør noget nyt. På den måde kan de unges personlige grænser flytte sig. Men de kan også have været ude for, at andre har presset dem til at flytte grænserne længere, end de selv ønskede eller var parate til. Når digitale medier er involveret, kan grænserne let overskrides – på godt og på ondt.

TAL MED TEENAGERE OM DERES DIGITALE LIV

Det kan være en udfordring at tale med teenagere om deres adfærd på nettet – særligt når det handler om kærester og seksualitet. Mange unge opfatter deres aktiviteter på nettet som et privat teenageværelse, hvor voksne ikke har adgang. Men får du først skabt kontakten om netbrug, kan du få status i den unges øjne, og det skaber mulighed for at give den unge handlestrategier, der også virker uden for den digitale verden.

HVAD BYDER DU IND MED?

Som fagperson sætter du dig selv i spil, når du har en samtale med unge om emner som internettet, seksualitet og grænser. Derfor er det en god idé, at du forholder dig til dine egne grænser og din egen historie, fordi din forforståelse påvirker din måde at tale med den unge på.

ØVELSE

Stil dig selv følgende spørgsmål – og drøft dem med din kollega eller ven.

- Hvor meget fylder digitale medier i din hverdag?
- Har du gode eller dårlige oplevelser med at bruge Facebook og datingsider på nettet?
- Hvordan har du det med porno på nettet?
- Hvad er din holdning til prostitution og salg af seksuelle ydelser?
- Vil du selv møde folk, som du har lært at kende på netdating?
- Hvad er din holdning til at dele fotos på nettet?
- Hvor er dine grænser i forhold til at tale om sex og porno?
- Har du tidligere haft samtaler med teenagere om sex, og hvordan gik det?
- Har du selv en bagage, der påvirker dig i samtaler om seksualitet?

INDIVIDUELLE ELLER FÆLLES HOLDNINGER?

Hvis du er en del af et team omkring udsatte unge, er det en god idé at drøfte forebyggelse af seksuelle overgreb på børn og unge i personalegruppen, herunder også adfærd på nettet, grænser og seksualitet, så de unge ikke oplever for store splittelser eller for mange modsatrettede holdninger.

BRUGER DU SELV SOCIALE MEDIER

Der er en stor gevinst at hente ved selv at bruge sociale medier, hvis man arbejder med teenagere. Telefonen og computeren er så integrerede i deres hverdag, at man som voksen er nødt til at kende de sociale medier for at kunne have en meningsfuld samtale.

HVORDAN ETABLERER DU KONTAKTEN?

Hvis du kan skabe en god kontakt, er den gode samtale inden for rækkevidde. Det handler om at være nysgerrig og åben, men det handler også om at være autentisk og klar til at forklare dine værdier og stå fast på, hvor grænserne går for den digitale udveksling. Hvis man ikke selv bruger chat og Facebook, kan det være en udfordring at tale med en teenager om digitalt samvær. Det hjælper, hvis du som udgangspunkt accepterer det digitale samværs værdi for de unge, også selvom det ikke har samme værdi for dig.

TIMING

Når det handler om følsomme emner som kæreste og seksualitet, er timingen vigtig. Måske skal du bruge historien om en kollega, der mødte sin kæreste på netdating, som udgangspunkt for at tale om møder på nettet? Det er ikke sikkert, at kontakten skabes, hvis du begynder med en avisoverskrift om pædofile.

TYDELIGHED

Nogle unge oplever, at voksne bliver utydelige, når samtalen handler om grænser for privatliv og aktiviteter på nettet. Det er formentlig, fordi de voksne ikke føler sig på hjemmebane. Det kan hjælpe at tænke på, at kontakt og risiko handler om det samme, som det altid har gjort. Det handler om at:

- udtrykke sig
- blive bekræftet
- mødes
- udveksle meninger
- finde en kæreste

Så mød de unge direkte og i øjenhøjde. Mange unge har det fint med, at der stilles spørgsmål til det digitale samvær – når blot det sker med respekt.

VÆR TILGÆNGELIG MED DIN VIDEN OM SEX OG KÆRESTER

Mange unge teenagere bruger nettet både til at møde kærester og til at lære om sex. Det kan være fint, men det kræver, at de er i stand til at sætte grænser for, hvor meget de eksponerer sig selv. Din åbenhed over for at tale om kærlighed og seksualitet kan være uvurderlig for unge, som er helt nye på feltet. Hvis tilgangen er nysgerrig og uden moralisering, kan man få en god samtale om forskellen på at møde en kæreste til en fest og på netdating. Og på samme måde kan en snak om mulige konsekvenser af cybersex (sexchat eller seksuel posering på webcam og billeder) være guld værd for den unge, hvis ham eller hun på et tidspunkt selv står i en situation, hvor der skal siges til eller fra.

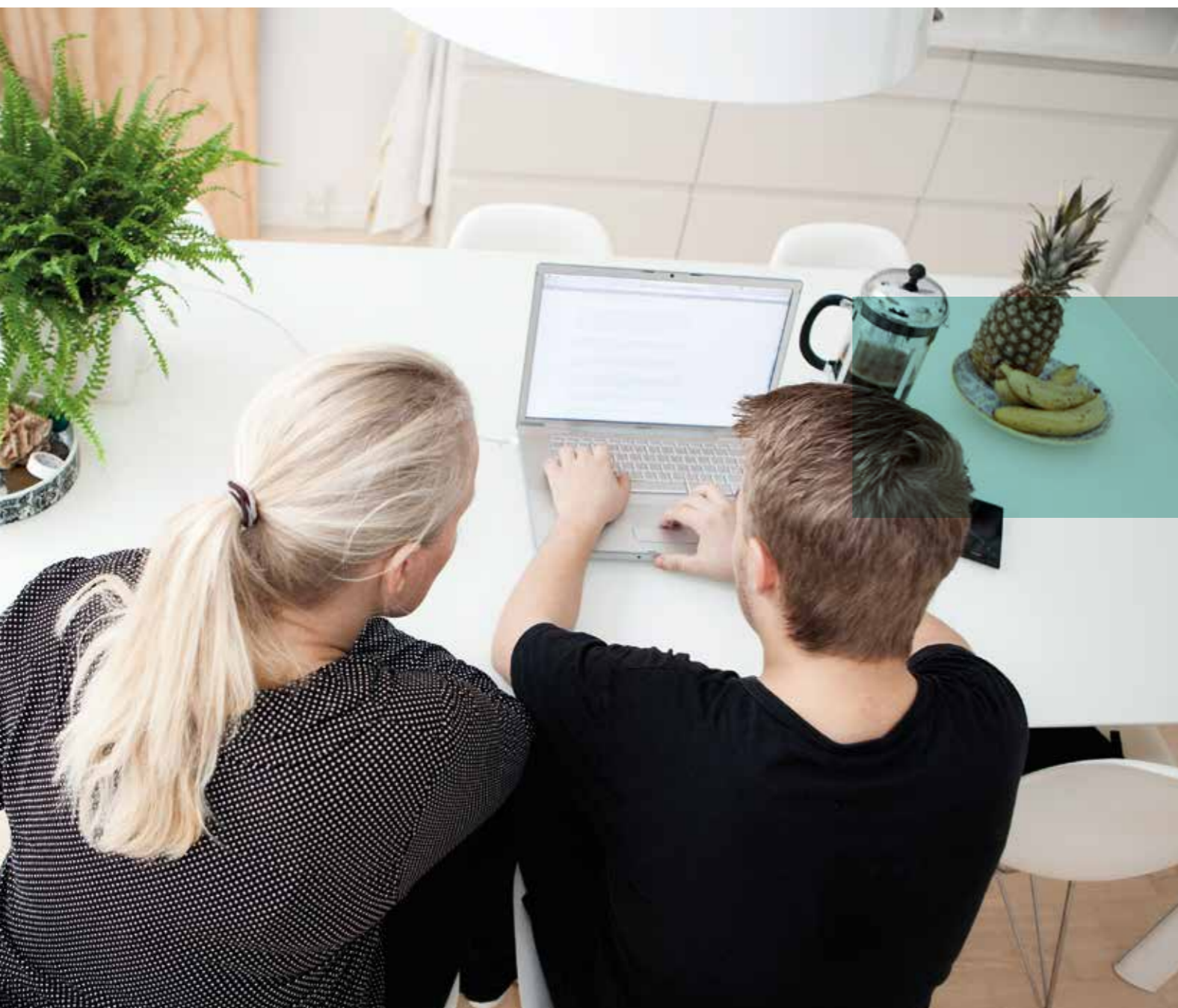
FÆLLES TREDJE

Især i samtaler om meget personlige emner kan det være en god idé at skabe samtalen omkring en eller anden aktivitet, så situationen ikke bliver akavet. Det kan være madlavning, en travetur eller bare det at sidde med hver sin computer.

HVIS EN UNG FORTÆLLER OM OVERGREB

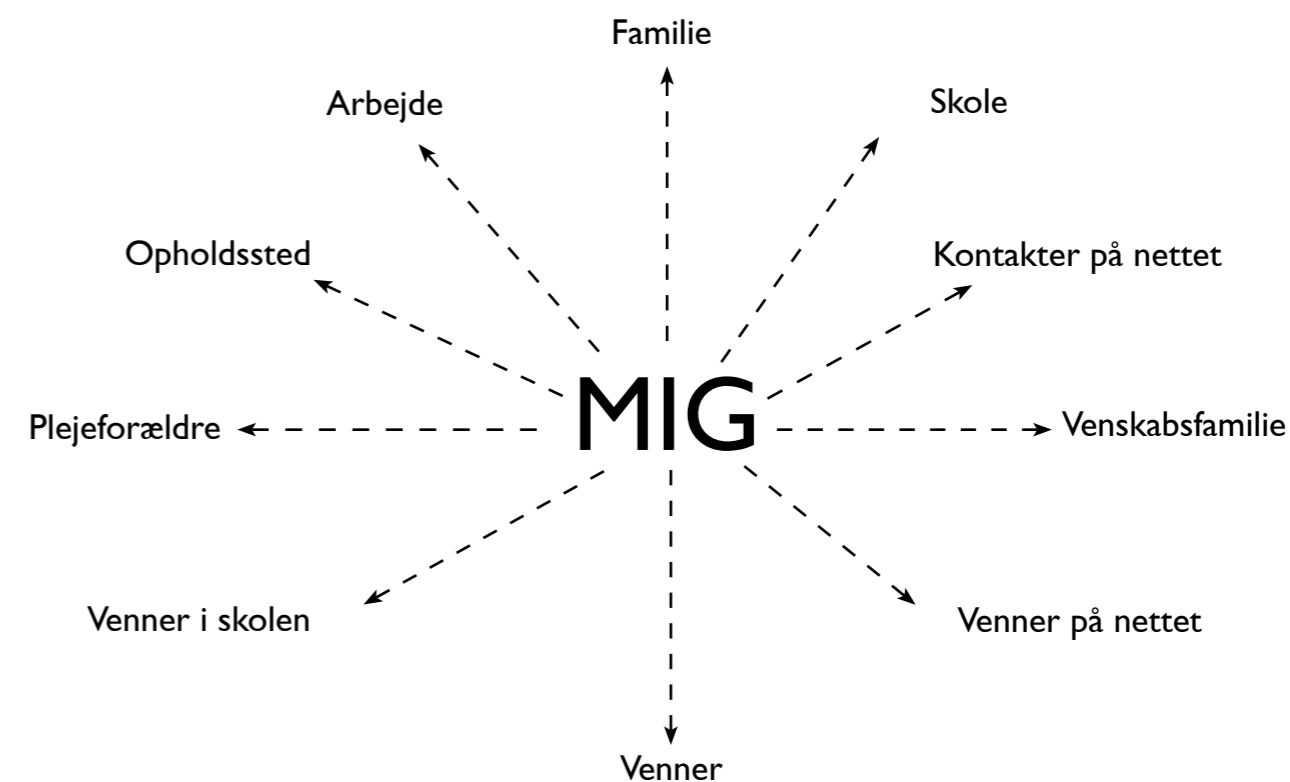
Hvis en ung i en gruppe begynder at fortælle om sine egne erfaringer med overgreb eller krænkelser, bør du prøve at lede samtalen lidt videre, så den unge ikke udleverer sig i gruppen. Følg op med samtale. Vær opmærksom på ikke at moralisere eller bebrejde den unge. Lyt i første omgang. Tag dig tid til at få rådgivning fra fagpersoner, hvis du er i tvivl om, hvordan du skal gå videre.

DIALOGØVELSER

NETVÆRKS KORTET

Nettet er et fristed, hvor de unge kan få svar på følsomme spørgsmål om identitet, krop og seksualitet. Samtidig er det også et sted, hvor der ikke er social kontrol og voksenopsyn. For at øge din 'sociale kontrol' kan det være en god idé at lave et netværkskort sammen med en udsat ung. Et netværkskort kan være nyttigt og give overblik over, hvordan og med hvem den unge kommunikerer. Det er naturligvis vigtigt, at den unges digitale relationer er en del af kortet.

- Hvem vil du miste kontakt til, hvis du ikke kan bruge net og mobil?
- Er nettet vigtigt for, at du kan have kontakt med ham/hende/dem? Hvor meget kontakt har du med ham/hende/dem via nettet og mobil?
- Hvem har du haft kontakt med den seneste uge?
- Mødes du med en, du har lært at kende på nettet? Hvordan holder I kontakten?
- Er der sites og chatrooms, hvor man kun er sammen med andre unge? Er det naturlige mødesteder for de unge?
- Er der forskel på voksnes og unges mødesteder på de sociale medier?
- Er der forskel på, hvad vi skriver på nettet og siger til hinanden ansigt til ansigt? Hvad er forskellen? Er forskellen positiv eller negativ? Eller begge dele?

DIALOG OM SELVEKSPONERING

For mange er det lettere at udtrykke sig – på godt og ondt – når man ikke står lige over for den, man snakker med. Det er ofte lettere at sige provokerende og følelsesmæssige ting eller dele personlige billeder. Nogle unge synes, at det er okay at lægge fotos, hvor de er klædt udfordrende eller meget let, op på nettet – eller de tænker i hvert fald ikke på konsekvenserne.

I en dialog om grænser kan du bruge følgende cases og spørgsmål.

CASE 1

"For et halvt år siden sendte jeg et foto af mig selv til en, jeg havde lært at kende på nettet. På fotoet var jeg nøgen fra maven og op. På det tidspunkt kunne jeg ikke overskue at sige fra. Han sendte fotoet til en kammerat. Først blev jeg irriteret, men det gik over efter et stykke tid. Men pludselig begyndte jeg at blive kontaktet af folk, der havde fundet fotoet af mig på et site sammen med et link til min Facebook-profil. Og folk sendte fotoet rundt til andre, og det blev vist frem på skolen osv., osv. Jeg troede, at jeg kunne stole på ham, der fik mit foto. Men jeg tog fejl, og det endte med at blive et helvede for mig." *Lena, 14 år*

CASE 2

"Jeg har prøvet at blive kontaktet af en fremmed fyr, fordi jeg havde et billede af mig selv i bar overkrop på min Facebook. Han skrev, at jeg var sexet, og spurgte, om jeg ville skrive med ham. Jeg ved godt, at folk kigger på én, men det var lidt klamt, at en fyr kiggede på mig på dén måde." *Tobias, 17 år*

SPØRGSMÅL:

- Hvad synes den unge i hhv. case 1 og 2 om at vise sig frem på en offentlig profil?
- Er det positivt?
- Hvornår går det fra at være cool at lægge fotos op på nettet til at være problemfyldt?
- Hvor går grænsen for, hvilke fotos man vil lægge op?
- Hvorfor er det spændende at vise sin krop frem på nettet?
- Bruger de privatlivsindstillingerne på Facebook?

DIALOG OM PRIVATLIV

Nogle steder på nettet kan man mødes og chatte med andre fuldstændig anonymt. Andre steder, som fx Facebook, bruger man sit eget navn og viser, hvad man kan lide, og hvordan man ser ud.

Unge med offentlige profiler på Facebook er synlige og kan modtage kommentarer og henvendelser fra alle og enhver.

ØVELSE:

Gå på Facebook sammen med den unge. Kig på tilfældige unges profiler. Snak om, hvordan forskellige mennesker præsenterer sig selv. Her følger en række mulige spørgsmål. Spørgsmålene kan evt. stilles og overvejes i forbindelse med casen om Mira:

- Hvad viser man om sig selv, og hvorfor? Fotos, kommentarer, opdateringer, præferencer og steder.
- Er det vigtigt at være ærlig på Facebook? Hvornår bliver man sårbar?
- Hvis jeg nu googler dig om ti år, hvilke fotos og hvilke informationer om dig kan jeg så finde på nettet?
- Hvordan tror du, at dine lærere og/eller dine arbejdsgivere opfatter dig? Passer det sammen med din profil på Facebook?
- Hvilke fotos og informationer er det klogt at dele med andre? Hvor går grænsen?
- Hvorfor er det anderledes med fotos på nettet?
- Har den unge en offentlig eller delvist privat profil? Hvad er fordele og ulemper?

CASE:

Mira har en blog

Mira har længe haft en blog. Hendes liv har været lidt rodet på det seneste. Hendes forældre har skændtes meget, og det har været svært med kæresten. Hun har brugt sin blog som dagbog og har skrevet alle sine tanker ned – også at hendes kæreste gerne vil i seng med hende, og at hun ikke har lyst. Det er en stor lettelse at skrive og få alle følelserne ud. Hun har dog ikke tænkt på, at andre kan læse bloggen. Men nogle fra hendes parallelklasse er begyndt at følge bloggen ...

NÅR DET SKAL VÆRE PRIVAT

Med privatlivsindstillinger kan man selv sætte begrænsninger for, hvem der skal se ens profil, fotos og opslag. 45 % af de 12-18-årige begrænser andres adgang til deres profil på Facebook.

DIALOG OM SEX OG GRÆNSER PÅ NETTET

Hvordan viser man, at man ikke vil? Hvordan viser man, at man gerne vil? Unge ved ikke altid, hvordan de kan bruge deres kropssprog, tonefald, stemmeleje og ord til at markere ja og nej. Og kommunikation på nettet gør det ikke nemmere, fordi kropssproget ofte er helt fraværende.

Gruppeøvelse (udsagnene kan også bruges individuelt): Stil stole i en cirkel. Sørg for, at der hele tiden er en stol mere end antallet af deltagere. Når de unge er klar, læser du en række udsagn op (se eksempler). Hvis man er enig, bliver man siddende på sin stol. Hvis man er uenig, flytter man sig over på en tom stol (flere kan flytte sig). Hvis man er usikker, bliver man siddende på sin stol med armene over kors.

Spørg de unge om deres valg. Lad der være plads til diskussion. Vær tydelig, og sig, at der ikke skal komme upassende kommentarer. Alle skal føle sig trygge.

Vælg udsagn, som passer til gruppen. Begynd gerne med noget neutralt som fx:

- Jeg kan godt lide vejret om vinteren.
- Hvis jeg ikke har min mobil, går jeg i panik.

Forslag til udsagn om grænser, sex og internet:

- Det er lettere at få komplimenter på nettet end *in real life*.
- Det er i orden at være forelsket i en, man kun kender fra nettet.
- Man får bedre selvværd, hvis man har en kæreste.
- Man kan lære meget om sex og kærlighed på nettet.
- Man kan godt have sex på nettet uden at møde hinanden.
- Man skal røre ved hinanden for at have sex.
- Det er svært at sige nej til nogen, man har ondt af.

DIALOG OM PORNO

Det er ikke alle unge, der har lyst til at tale om emnet, så først og fremmest er det vigtigt at respektere blufærdighedsgrænserne, når man begiver sig ud i en dialog med unge om pornografi. Det er også en god idé at gøre sig klart, hvorfor man som voksen begynder snakken om pornografi. Formålet kan være forskelligt – det afhænger af den unge. Det kan være:

- at spejle, at det er normalt at se pornografi – og altså ikke skamfuldt.
- at vise, at pornografi er en konstrueret situation. I pornografi er følelser og kærlighed som oftest udeladt, så det spejler ikke, hvordan sex foregår i virkeligheden.
- en bekymring for overforbrug af pornografi, som er en belastning for den unge.

Hvis du selv har mange fordomme over for pornografi, bør du prøve at lægge dem på hylden og vælge en positiv tilgang. En dialog kan tage udgangspunkt i fotos fra en seksualiseret musikvideo eller i fakta fra dette hæfte. På sexlinien.dk kan du også finde unges egne spørgsmål om pornografi.

Temaer, du kan tage op med teenagere:

- Er det normalt at se pornografi?
- Er det pinligt – hvorfor?
- Kan man se porno med sine venner/sin kæreste?
- Er der porno i musikvideoer? Hvorfor? Er det okay?
- Kan man se for meget porno? Er det farligt?
- Er sex anderledes i virkeligheden? Hvordan?

GODE OG DÅRLIGE RELATIONER PÅ NETTET

Det er vigtigt at diskutere forskellen på sunde og usunde relationer. Ofte vil børn og unge, der har været udsat for overgreb via nettet, ikke erkende, at de er blevet udnyttet. Flere af dem har taget en kalkuleret risiko ved at søge bekræftelse hos og opmærksomhed fra en voksen. Den unge tænker derfor ofte på krænkeren som en ven eller kæreste.

Ved at tale om relationer kan man finde ud af, om den unge har ressourcer nok til selv at afgøre, om der er tale om et skadeligt forhold. Hermed hjælper man også de unge med at forstå, at der kan være risici forbundet med at møde folk via nettet. Formålet er også at få en dialog om, hvordan man som ven eller kammerat kan hjælpe hinanden.

EN HELT ALMINDELIG TIRSDAG ...

"Måske mener du ikke, at du er en af dem, der risikerer at blive udsat for seksuelle krænkelser på nettet. Det mente Lotte på 14 år heller ikke. Lige indtil en helt almindelig tirsdag eftermiddag, hvor hun sad og chattede med en fremmed pige. Troede hun ..."

Brug den korte film om Lotte til at snakke om grænser på nettet. Find filmen på hjemmesiden www.sikkerchat.dk.

Her følger tre eksempler, som kan være udgangspunkt for dialoger med unge om relationer på nettet.

EKSEMPEL 1

"På nettet mødte jeg en, som jeg godt kunne lide. Han var sød og interesseret, og han behandlede mig som en voksen. Vi var ikke kæresten – jeg har svært ved at sætte ord på, hvilket forhold vi havde. Egentlig ville jeg bare have en far. På et tidspunkt ville han gerne tale om sex. Jeg var nysgerrig, men jeg vidste ikke så meget om sex og forstod ikke så meget."

Opfølgende spørgsmål:

- Beskriv dårlige og gode relationer.
- Hvornår bliver et godt forhold dårligt? Hvorfor?
- Hvor går grænserne for udnyttelse? Hvad er okay, og hvad er grænseoverskridende?
- Kan du genkende dig selv i teksten ovenfor?
- Er der forskel på et forhold på nettet og i virkeligheden? Accepterer man forskellige ting?

EKSEMPEL 2

Mathias er stukket af fra et opholdssted og har ingen steder at tage hen. På nettet har han lært en at kende, der er ældre end ham selv. Den ældre siger, at han blot kan bo hjemme hos ham. Om natten vil hans ældre bekendte have sex, og Mathias synes, at det er svært at sige nej.

Opfølgende spørgsmål:

- Hvad gør du, hvis du pludselig er i en situation, hvor du bliver udnyttet – eller hvor du oplever noget ubehageligt?
- Hvad gør du, hvis en bekendt fra internettet gerne vil møde dig? Hvilke forholdsregler tager du? Hvis du har været i samme situation som Mathias: Hvad gjorde du?
- Hvad gør du, hvis du bliver bedt om at sende fotos, optræde foran webcam eller i det hele taget gøre noget, du ikke bryder dig om?
- Hvornår vil du føle dig udnyttet? Beskriv situationer.
- Hvem kan du få hjælp af? Hvem stoler du på?
- Kender du nogen, som har haft problemer på grund af internetkontakter? Hvad skete der?

EKSEMPEL 3

"Jeg chattede med en fyr, som sagde, at han hed Peter og var 21 år. Men jeg så ham aldrig. Jeg snakkede meget med ham, og på et tidspunkt begyndte han at sige, at han elskede mig. Det blev jeg lidt usikker over, men alligevel overtalte han mig til at vise mig frem på nettet. Jeg viste ham kun brysterne, men det var slemt nok, og jeg droppede kontakten. Men han fandt mig på Facebook, og nu er det bare blevet endnu værre. Han begyndte at sige, at han blev såret, fordi jeg ikke ville vise mere af mig selv – og jeg er meget dårlig til at sige fra over for folk, når de siger, at de er sårede. Han fik mig til at optræde seksuelt på webcam. Han påstår, at han har sendt mig 6.500 kr. Jeg har virkelig brug for pengene. Men er det seksuelt overgreb? Jeg gik jo selv med til det, men nu fortryder jeg det bittert. Jeg tænker meget på, om han optog mig eller tog fotos, da jeg gjorde det." Pige, 15 år

Opfølgende spørgsmål

- Hvorfor tror du, at pigen ikke indså alvoren, før det var for sent? Hvad kan hun gøre nu?
- Hvis man selv går med til noget, er det så anderledes, end hvis man bliver truet? Begrund!
- Hvad ville du gøre, hvis du var i samme situation? Kender du til at have svært ved at sige nej?
- Hvordan kunne du hjælpe pigen, hvis det var din veninde?

TROVÆRDIGHED OG KILDEKRITIK

Mange unge bruger nettet til at søge svar på deres problemer, og mange synes, at det er en stor hjælp at kunne dele bekymringer om fx seksualitet eller psykiske problemer. Hvis en ung søger hjælp til et personligt problem på nettet, er kildekritik helt afgørende for, om de faktisk får hjælp. Nogle unge deler links til sider, hvor det ikke er faglige argumenter, der er i centrum. Der findes sider, der direkte opfordrer unge til at sulte sig. Der er også sites, der viser, hvordan man kan skære i sig selv uden at efterlade ar. Nogle gange kan det være svært at vide, hvilken type informationer man får, når man googler ord som 'anoreksi', 'cutting', 'jomfru' eller 'problemer med sex'. Søg fx på 'pro ana tips', som viser hen til et debatforum, hvor unge med anoreksi giver hinanden gode råd om at blive tynd. Dialog om troværdighed og kilder kan styrke de unge i at bruge nettet mere konstruktivt.

GRUPPEØVELSE (udsagn kan også bruges individuelt)

Print A4-ark med forskellige udsagn. Brug fx udsagnene nedenfor, men vælg udsagn, som passer til gruppen. Fordel sedlerne på gulvet, og bed de unge om at gå hen og stille sig på en seddel, som beskriver noget, de selv oplever. Spørg ind, og giv plads til diskussion.

FORSLAG TIL UDSAGN

- Jeg har tillid til de informationer, jeg finder på nettet.
- De fleste mennesker er meget ærlige, når de skriver om sig selv på nettet.
- Jeg har mere tillid til informationer på en hjemmeside, der er flot designet.
- De hjemmesider, der ligger øverst i min søgemaskine, er de mest relevante.
- Jeg kender hjemmesider, der giver forkerte informationer.

SALG AF SEKSUELLE YDELSER

Her er to eksempler, som kan være udgangspunkt for dialoger med unge om salg af seksuelle ydelser:

EKSEMPEL 1

Maria har masser af kontakter på nettet. Hun synes, at det er cool at snakke om sex med drenge, hun ikke kender, og på et tidspunkt begynder hun også at mødes med dem *in real life*. Nogle gange har hun sex, andre gange ikke. En dag møder hun en mand, som tilbyder hende penge for sex, og det gør hende glad at blive betalt for noget, hun alligevel ville have gjort.

- Hvad synes du om at have sex med en, du har lært at kende på nettet?
- Hvad synes du om at have sex med en, der er flere år ældre?
- Hvad mener du om at have sex mod at få gaver i form af fx penge, smykker og alkohol?
- Er der forskel på at snakke og skrive om sex på nettet og ansigt til ansigt?

EKSEMPEL 2

Christian opretter en profil ligesom på en ganske almindelig datingside på nettet. Men i stedet for at registrere sig som enten kvinde eller mand skal han på sugar-daters.dk registrere, om han er sugardad, sugarbabe, sugarmama eller boytoy. Han vælger boytoy. Sammen med ham har flere tusind mennesker i Danmark tilmeldt sig konceptet sugardating. Det går oftest ud på, at en ældre person og en yngre person finder sammen og laver en aftale om sex for penge, gaver eller hjælp til huslejen eller mobilregningen.

"Jeg har flere gange fået betalt min mobilregning, men andre gange er det bare et beløb, vi aftaler," fortæller Christian. Senest var han sammen med en 49-årig mand.

- Hvad synes du om at have en datingprofil på nettet?
- Hvad synes du om, at der er penge involveret i dating på nettet?
- Hvilke ord vil du bruge til at beskrive det, Christian gør?

HJÆLP, HVIS DU HAR EN MISTANKE

■ Dette materiale har fokus på, at søgende og sårbare unge kan komme i situationer, hvor de har brug for hjælp og støtte. Det er vigtigt som fagperson at tage stilling til, hvilken type hjælp og støtte der er brug for, og hvem der kan eller skal informeres, inddrages og evt. yde hjælpen.

Lidt firkantet kan man sige, at indsatsen kan foregå på tre niveauer:

- Inden for medarbejderens (og dennes kollegers) arbejdsområde
- Ved involvering af sagsbehandler i socialforvaltningen
- Ved anmeldelse til politiet.

Inden for medarbejderens (og dennes kollegers) arbejdsområde

Børn og unge anbragt uden for hjemmet har en sagsbehandler i kommunen, og i forbindelse med anbringelsen er der udarbejdet en handleplan for den unge, hvor døgntilbuddets arbejde indgår som en del af den samlede indsats over for den unge. Bevidstgørelse om egne grænser, seksualitet m.m., som dette materiale bl.a. behandler, vil som regel være en defineret opgave for døgntilbuddet, og det bør evalueres og opdateres i det løbende arbejde med handleplanen.

Involvering af sagsbehandler i socialforvaltningen

Dialogerne kan bringe helt nye oplysninger frem om de unge og deres liv. Oplysningerne kan have stor betydning for, hvilken indsats den unge fremover har brug for. Der kunne fx være tale om, at den unge fortæller om tidligere eller aktuelle seksuelle overgreb, som ikke har været nævnt før. De nye oplysninger skal underrettes til sagsbehandleren.

I 2004 blev en folkeskolelærer dømt for at have tilsidesat sin underretningspligt, fordi han ikke gik videre med sin viden om, at en 13-årig pige følte sig presset til analsex af sin voksne kæreste. Læreren tog selv nogle fortrolige samtaler med pigen og underrettede ikke⁽¹⁾.

Anmeldelse til politiet

Endelig kan der i dialogen med den unge fremkomme oplysninger, som ud over underretning til sagsbehandleren også kræver en anmeldelse til politiet. Ifølge straffeloven er der ikke pligt til at anmelde en forbrydelse, der er begået, men der er pligt til at gøre alt, hvad der står i ens magt for at afværge en alvorlig forbrydelse – herunder afværge, at en forbrydelse gentager sig. Det kan fx være et forestående seksuelt overgreb eller seksuel mishandling.

VIDEN OM UNGES SOCIALE LIV PÅ NETTET

På www.sikkerchat.dk finder du materiale til at styrke børn og unges handlemuligheder i en hverdag, hvor kommunikation på net og mobil fylder rigtig meget.

Fagfolk

På siden til fagfolk kan du finde viden om børn og unges sociale liv på nettet. Der er også en uddybning af lovgivningen på området og hjælp til at tackle konkrete situationer med digitale medier.

Børn og unge

På elevsiderne er der forskellige temaer med korte tekster, billeder, videointerviews og interaktive dilemmaer. Du kan printe artikler eller lade eleverne gå på opdagelse selv.

Temaer til elever

Om at være online altid
Sprog på nettet
Grænser på nettet
Risikable møder
Forelskelse online
Mobning og digitale medier

Forældre

Sidst indeholder sikkerchat.dk også en sektion med inspiration og viden til forældre

Sikkerchat.dk

LÆS MERE. BØGER OG NET

'Digital trivsel – en antologi om børns og unges onlineliv' redigeret af Per Straarup Søndergaard. Turbine, 2013.

Per Straarup Søndergaard: 'Ung i en pornotid'. CDR-Forlag, 2002.

Søren Schultz Hansen: 'Årgang 2012. Socialliv og samvær i en tid med nye medier'. Informations Forlag, 2011.

Peter Bejder: 'Børn har ret ... til at kende deres rettigheder'. Red Barnet, 2014..

Jens Christian Nielsen m.fl.: 'Når det er svært at være ung i DK – unges trivsel og mistrivsel i tal'. CEFU, 2010.

www.sikkerchat.dk
Brevkasse, undervisningsmaterialer og viden til forældre og fagfolk om børns sociale liv på nettet.

<http://villedu.dk>
Film og historier om at sælge sex på nettet.

www.sexlinien.dk
Brevkasse og rådgivning på nettet om sex for unge.

www.stopsexmobning.dk
Video med interviews med unge om sex og mobning på nettet.

www.cyberhus.dk
Rådgivning på nettet for unge.

www.rettentilmig.dk
Interaktive film om krop og seksualitet.

OM RED BARNET OG PARTNERORGANISATIONER

Red Barnet er en del af Save the Children – verdens største uafhængige børnerettighedsorganisation. Red Barnet kæmper for børns rettigheder og giver akut og langsigtet hjælp til udsatte børn i Danmark og resten af verden. En stor del af Red Barnets indsats foregår blandt børn i kriseramte stater eller fattige områder i verden. I Danmark arbejder Red Barnet bl.a. for at stoppe seksuelle overgreb, vold og mobning og støtter udsatte børn med bl.a. ferielejre og ophold hos venskabsfamilier. Derudover påvirker Red Barnet beslutningstagere og arbejder for, at både børn og voksne kender og respekterer børns rettigheder.

Læs mere på www.redbarnet.dk og www.redbarnetungdom.dk.

LOS – De private sociale tilbud har som mission at arbejde for at styrke medlemmernes driftsvilkår og muligheder for at gøre en positiv forskel for udsatte børn, unge og voksne i Danmark. LOS vil kendes på at gøre en positiv forskel for de mest udsatte mennesker. Det gør LOS ved at arbejde for, at medlemmernes steder er veldrevne – pædagogisk, økonomisk og organisatorisk – og ved at understøtte professionalisme, faglighed og engagement.

Læs mere på www.los.dk.

Plejefamiliernes Landsforening (PLF) arbejder for bedre arbejdsvilkår for plejefamilier og de anbragte plejebørn. PLF kæmper for at bedre forholdene for plejebørnene og deres familier. Men PLF brænder allermost for at forbedre vilkårene for plejefamilien – fungerer plejefamilien ikke, så mislykkes anbringelsen.

Læs mere på www.plejefamilierne.com.

En vedholdende og ikke-fordømmende dialog med unge om seksualitet og grænser kræver indsigt og viden.

Red Barnet

Save the Children Denmark